

“ความจน คือ โรค” : อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทย
ที่สะท้อนผ่านการใช้ภาษาบนเว็บไซต์พันทิปดอทคอม¹

“POVERTY IS ILLNESS”: Conceptual Metaphor of Thai reflected through Language Used
in the Pantip.com Website

ธนพล เอกพจน์²

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยที่เปรียบเทียบความจนเป็นโรค ตามแนวทางการศึกษาอุปลักษณ์ในมุมมองภาษาศาสตร์ปริชานที่เลคอฟและจอห์นสัน (1980) เสนอไว้ โดยเก็บข้อมูลจากทุกหมวดหมู่ห้องสนทนาใน “Search Engine Smart Office” บนเว็บไซต์พันทิปดอทคอม ผลการศึกษาพบรูปคำอุปลักษณ์โรคจำนวน 21 รูปคำ สะท้อนให้เห็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยที่เปรียบเทียบความจนเป็นโรคภัยไข้เจ็บที่สร้างความไม่สบายกายไม่สบายใจ และเป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ โดยมุมมองดังกล่าวเกิดจากการที่ผู้ใช้นามโนทัศน์รูปธรรมซึ่งหล่อหลอมจากประสบการณ์ที่รับรู้ทางร่างกายอย่างการเจ็บป่วยมาทำความเข้าใจ ความจนที่เป็นนามธรรม ชับซ้อนให้รับรู้ง่ายขึ้น ในฐานะโรคชนิดหนึ่ง ทั้งนี้จากผลการศึกษาซึ่งชี้ให้เห็นมุมมองเชิงลบและเชิงบวกของผู้ใช้ภาษาไทยที่มีต่อความจน โดยมองว่าความจนเป็นสิ่งไม่ดีที่จะต้องกำจัดให้สิ้นไปจากชีวิต เฉกเช่นเดียวกับการเจ็บป่วยที่จะต้องทำการรักษาให้โรคนั้นหายไป ในขณะเดียวกัน ความจนเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งทางกายและใจแก่มนุษย์

คำสำคัญ: ความจน, โรค, รูปคำอุปลักษณ์, อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์, ภาษากับความคิด

Abstract

The objectives of this research were to analyze metaphorical expressions and conceptual metaphors of “POVERTY IS ILLNESS” in Thai language. The study adopted the metaphor framework presented by Lakoff and Johnson (1980). Data was collected from all kinds of chat rooms in search engine smart office on Pantip.com website. The results of the study found 21

¹ บทความฉบับนี้ปรับปรุงและขยายความคิดจากบทความวิจัย เรื่อง อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ความจนในภาษาไทย : กรณีศึกษาการใช้ภาษาไทยบนเว็บไซต์ของพันทิปดอทคอม (Conceptual Metaphors on Poverty in Thai Language : A Case of Thai Language Used in the Pantip.com Website) ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุภชัย ต๊ะวิชัย เป็นอย่างสูงที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัยนี้ ตลอดทั้งน้ำใจและกำลังใจที่มีให้ศิษย์เสมอมา

² อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม Matomtuk@hotmail.com

metaphorical expressions, revealing Thai people compared poverty as an illness and obstacle in life, affecting their body and mind unhealthy. As a result of these opinions, Thai language users brought the abstract concept through their bodily perceptual experiences about illnesses in order to understand the concrete concept of poverty as a kind of illness. According to the results also reflected the negative and positive opinions of Thai people about the poverty which was the bad thing and had to be dispelled from their life. Similarly, illnesses had also to be cured. Meanwhile, the poverty was the antibody, healing their body and mind healthy.

Keywords: Poverty, Illness, Metaphorical Expressions, Conceptual Metaphor, Language and Thought

บทนำ

“ภาษาศาสตร์ปริชาน” (Cognitive Linguistics) เป็นการศึกษาภาษาที่มีแนวคิดพื้นฐานว่าภาษาเป็นภาพสะท้อนความนึกคิดและการประมวลผลความคิดของมนุษย์ กล่าวคือ การใช้ภาษาของมนุษย์เป็นผลมาจากกระบวนการคิดที่สั่งสมมาจากประสบการณ์ต่าง ๆ ทั้งในด้านสังคม อารมณ์ การรับรู้ทางร่างกาย ประสาทสัมผัส รวมถึงวัฒนธรรม การอธิบายปรากฏการณ์ที่สำคัญในภาษาจะทำให้สามารถอธิบายความนึกคิด รวมทั้งการประมวลผลความคิดว่ามนุษย์คิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้นอย่างไร อาจกล่าวได้ว่าในมุมมองของภาษาศาสตร์ปริชานนั้น ภาษาเปรียบได้กับหน้าต่างที่เปิดให้เห็นถึงการทำงานในระบบปริชานของผู้ใช้ภาษา (ชัชวดี ศรีลัมพ์, 2548, 2550; รุ่งทิพย์ รัตนภาณุศรี, 2550; ปิยภรณ์ ออบแพทย์, 2552) การศึกษาภาษาตามทฤษฎีนี้มีการศึกษาในหลายประเด็นด้วยกัน แนวคิดหนึ่งที่มีการศึกษาอย่างแพร่หลายคือ อุปลักษณ์

การศึกษาอุปลักษณ์ตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชาน เป็นการศึกษาอุปลักษณ์ในมุมมองใหม่ที่เสนอโดยเลคอฟและจอห์นสัน (1980) ตามแนวคิดนี้อุปลักษณ์ หมายถึง รูปภาษาที่แสดงการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งให้เป็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยเป็นการนำสิ่งที่ป็นรูปธรรมซึ่งหล่อหลอมจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันมาทำความเข้าใจสิ่งที่ป็นนามธรรมให้ชัดเจนขึ้น ซึ่งผลจากการใช้อุปลักษณ์จะช่วยให้รับรู้ เข้าใจและเห็นภาพมโนทัศน์หนึ่งที่มีความซับซ้อนกระจ่างชัด เช่น มีคำกล่าวว่า “ความทุกข์จริง ๆ แล้วมันก็คือ ไฟ ที่แผดเผามนุษย์” จากตัวอย่างปรากฏ รูปคำอุปลักษณ์ที่แสดงการเปรียบเทียบความทุกข์เป็นไฟ ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาจะพบว่าความทุกข์คือ สิ่งที่เป็นนามธรรม การนำรูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับไฟมาเปรียบ แสดงให้เห็นถึงกระบวนการทำความเข้าใจเชิงเปรียบเทียบในระบบปริชานของผู้ใช้ภาษาด้วยการผูกโยงประสบการณ์ที่รับรู้ทางร่างกายและประสาทสัมผัสเกี่ยวกับไฟมาอธิบายให้เห็นผลเสียจากการเป็นทุกข์ อุปลักษณ์จึงเป็นการใช้ภาษา

ลักษณะหนึ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นระบบวิธีคิดของผู้ใช้ภาษาซึ่งเป็นไปตามการศึกษาภาษาตาม ทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน

เลคอฟและจอห์นสัน (1980) อธิบายว่าอุปลักษณ์ไม่ได้เป็นสิ่งที่พบในการใช้ภาษาเท่านั้น แต่อุปลักษณ์เป็นกระบวนการในระบบความคิด เพราะก่อนที่ผู้ใช้ภาษาจะมีการถ่ายทอดภาษาในเชิง อุปลักษณ์ออกมาจะต้องผ่านกระบวนการคิดเชิงเปรียบเทียบในระบบปริชานก่อน อุปลักษณ์จึง จำแนกได้ 2 ระดับ คือ อุปลักษณ์ระดับรูปคำเรียกว่า “รูปคำอุปลักษณ์” (Metaphorical Expressions) คือ รูปภาษาที่แสดงการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งให้เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ผู้ใช้ภาษาสื่อสารกันใน ชีวิตประจำวัน และอุปลักษณ์ในระดับความคิดเรียกว่า “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์” (Conceptual Metaphor) หมายถึงความคิดเชิงเปรียบเทียบใน ระบบปริชาน³ ของผู้ใช้ภาษา เกิดจากกระบวนการ ทำความเข้าใจมโนทัศน์ที่เป็นนามธรรม ชับซ้อนด้วย มโนทัศน์ที่เป็นรูปธรรมมากกว่า ทั้งนี้ความคิด เชิงเปรียบเทียบจะสะท้อนผ่าน “รูปคำอุปลักษณ์” ดังจากตัวอย่างข้างต้น ปรัชญการนำรูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับไฟมาเปรียบกับความทุกข์จึงสะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [ความทุกข์ คือ ไฟ]⁴

อนึ่ง กระบวนการอุปลักษณ์ในมโนทัศน์นี้เป็นการเปรียบเทียบด้วยการถ่ายโยงความหมาย หรือเชื่อมโยงคุณสมบัติ (Mappings) บางประการที่คล้ายคลึงกันระหว่างวงมโนทัศน์รูปธรรมที่ เรียกว่า “แบบเปรียบเทียบ” หรือ “วงความหมายต้นทาง” (Source Domain) กับ วงมโนทัศน์นามธรรมที่ เรียกว่า “สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ” หรือ “วงความหมายปลายทาง” (Target Domain) ดังเช่นงานวิจัยของ ธน พล เอกพจน์ (2558) ที่ศึกษาอุปลักษณ์ความทุกข์ในภาษาไทย พบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ ภาษาที่เปรียบ [ความทุกข์ คือ ไฟ] การที่มีมุมมองเช่นนี้ เนื่องจากผู้ใช้ภาษามองเห็นสิ่งที่สอดคล้อง กันบางประการใน มโนทัศน์ไฟกับมโนทัศน์ความทุกข์จึงทำให้มีการเชื่อมโยงคุณลักษณะระหว่างกัน ดังภาพ

³ ระบบปริชาน (Cognitive system) คือ องค์ความรู้ซึ่งประกอบด้วยมโนทัศน์ต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ (อมรา ประดิษฐ์รัฐ สิ้นธุ์, 2549) ทั้งนี้ มโนทัศน์ (Concept) หมายถึง ความคิดที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ต่างๆของมนุษย์...(ชัชวดี สรลัมภ์, 2550) เช่น มโนทัศน์โรค เกิดจากการรับรู้และมีประสบการณ์เกี่ยวกับโรค เช่น ชนิดของโรค สาเหตุของโรค อาการเจ็บป่วย วิธีการ รักษา ฯลฯ

⁴ ในภาษาอังกฤษ เมื่อจะเขียนแสดงหรือกล่าวถึงอุปลักษณ์เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะต้องทำให้คำหรือข้อความเหล่านั้น โดดเด่นและ แดกต่างไปจากปกติ โดยทั่วไปจะใช้วิธีการพิมพ์คำหรือข้อความภาษาอังกฤษที่แสดงอุปลักษณ์มโนทัศน์ด้วยตัวอักษรพิมพ์ใหญ่ ทั้งหมดทุกคำ แต่ในภาษาไทยไม่มีตัวอักษรพิมพ์เล็กหรือตัวพิมพ์ใหญ่เหมือนในภาษาอังกฤษ เมื่อจะเขียนแสดงข้อความที่เป็นอุป ลักษณ์เชิงมโนทัศน์จะใช้เครื่องหมายวงเล็บเหลี่ยม [...] คร่อมข้อความนั้นไว้ (สุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า, 2553)

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
ไฟ		ความทุกข์
สิ่งที่มีสภาพร้อนหรือไฟ	—————>	ความทุกข์
การจุดไฟ	—————>	การนำเรื่องไม่สบายกาย ไม่สบายใจมาครุ่นคิด
อาการของไฟ (ลูกไหม้เผาผลาญ ฯลฯ)	—————>	ความทุกข์แผ่ขยายครอบงำมนุษย์
ผลกระทบที่ได้รับจากไฟ	—————>	อาการของมนุษย์ที่ไม่เป็นสุข ลูกก็ลูกกลนเพราะเป็นทุกข์
การดับของไฟ	—————>	มนุษย์ตั้งสติ ทำใจสงบ

ภาพที่ 1 แบบจำลองแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายระหว่าง“มโนทัศน์ไฟ” กับ “มโนทัศน์ ความทุกข์” ในระบบปริธานของผู้ใช้ภาษา⁵

จากตัวอย่างเกิดจากการนำมโนทัศน์ที่รับรู้ และเข้าใจง่ายอันสะท้อนจากรูปคำที่จัดอยู่ในวงความหมาย “ไฟ” มาเป็นแบบเปรียบเทียบเพื่ออธิบายมโนทัศน์ปลายทางอย่าง “ความทุกข์” ให้เข้าใจง่าย โดยมีกระบวนการเทียบหรือถ่ายโยงคุณสมบัติที่คล้ายกันของวงมโนทัศน์ทั้งสองในระบบความคิด กล่าวคือ สิ่งที่มีสภาพร้อนหรือไฟ ถ่ายโยงความหมายไปยัง ความทุกข์ การจุดไฟ ถ่ายโยงความหมายไปยังการนำเรื่องไม่สบายกายไม่สบายใจมาครุ่นคิด อาการของไฟ (ดังสะท้อนจากรูปคำ ลูกไหม้ ลูกไหม้เผาผลาญกายใจ) ถ่ายโยงความหมายไปยัง ความทุกข์แผ่ขยายครอบงำมนุษย์ หรือผลกระทบที่ได้รับจากไฟ (ร้อนรน) ถ่ายโยงความหมายไปยัง อาการของมนุษย์ที่ไม่เป็นสุข ลูกก็ลูกกลนเพราะเป็นทุกข์ การถ่ายโยงความหมายในแต่ละคุณสมบัติที่สะท้อนให้เห็นจากรูปคำอุปถัมภ์ที่มีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์นั้นๆ ทั้งนี้การถ่ายโยงความหมายเป็นกระบวนการสำคัญในระบบปริธานเพื่อทำความเข้าใจสรรพสิ่งต่าง ๆ

ในวงวิชาการไทยการศึกษาอุปถัมภ์ตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริธานได้รับความสนใจอย่างมาก ปรากฏงานวิจัยหลายเรื่องทั้งที่เหมือนหรือแตกต่างกันในประเด็นที่ศึกษา รวมถึงนำทฤษฎีอื่นมาประยุกต์ร่วมด้วย พบว่างานวิจัยส่วนใหญ่อาศัยแนวทางการศึกษาตามแนวคิดของ เลคอฟ และ จอห์นสัน (1980) เป็นพื้นฐานเพื่อเข้าถึงระบบปริธานของผู้ใช้ภาษา เช่น งานของ ศุภชัย ติ้ววิชัย

⁵ ลูกศร เป็นสัญลักษณ์ที่ใช้แสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทางในระบบปริธานของผู้ใช้ภาษา (ชนพล เอกพจน์, 2558) และในการถ่ายโยงความหมายจะมีการถ่ายโยงแบบทิศทางเดียวคือถ่ายโยงจากวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทาง (ศุภชัย ติ้ววิชัย, 2554)

(2549) ชัชวดี ศรีลัมพ์ (2550) วรวรรณ เพ็ชรกิจ (2551) ปิยภรณ์ ออบแพทย (2552) สุรเชษฐ พิชิตพงศ์เผ่า (2553) นันทนา วงษ์ไทย (2555) รัชนิษฐ์ กลิ่นน้ำหอม (2551, 2556) วุฒินันท์ แก้วจันทร์ เกตุ (2555) เชิดชัย อุดมพันธ์ (2555) ธนพล เอกพจน์ (2558) อัญญาจุฑา ไสยรส (2558) ยิ่งยศ กันจันนะ (2559) ฯลฯ งานวิจัยเหล่านี้มุ่งศึกษาอุปลักษณะที่สะท้อนมโนทัศน์ในประเด็นต่าง ๆ ทั้งนี้ก็เพื่อพิจารณาว่าคนในสังคมคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างไร

งานวิจัยนี้ศึกษาระบบความคิดเชิงเปรียบเทียบของผู้ใช้ภาษาไทยที่มีต่อความจน⁶ ตามแนวคิดการศึกษาอุปลักษณะของเลคอฟ และจอห์นสัน (1980) โดยมุ่งศึกษากระบวนการทำความเข้าใจความจน⁷ ที่มีความเป็นนามธรรม ชับซ้อนด้วยมโนทัศน์รูปธรรมอย่างโรค ซึ่งเป็นภาวะที่ร่างกายทำงานได้ไม่เป็นปกติเนื่องจากเชื้อโรค (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) มโนทัศน์ดังกล่าวเป็นสิ่งที่มาจากประสบการณ์โดยตรงของมนุษย์ อาจแตกต่างกันไปตามชนิด อาการและความรุนแรงของโรค ผู้วิจัยพบว่าในภาษาไทยมีการนำรูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับโรคมากล่าวถึงความจนหลายคำ จึงเป็นเครื่องยืนยันและสะท้อนให้เห็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยที่มองว่า [ความจน คือ โรค] ดังตัวอย่าง

“...ความจนก็เหมือนโรคร้าย ที่เราคิดเชื้อมาจากรุ่นสู่รุ่น” (ห้องเฉลิมไทย)

“...ความจน รักษาให้หายได้” (บางรัก)

“เกษตรกร ก็เหมือนคนป่วย ป่วยด้วยความจน โรคที่ใคร ๆ ไม่อยากเป็นค่ะ...” (กรีน โชน)

“...สมมติโครงการได้ดำเนินจนครบแล้ว จะทำยังไงต่อครับ แล้วชาวนาจะ หายจากโรคร้าย ความจนนี้ไฉ่ยังงั้น...” (ราชดำเนิน)

ข้อความข้างต้น ปรากฏการนำรูปคำที่อยู่ในวงความหมายโรคไม่ว่าจะเป็นชื่อโรค คนไข้ การแพร่กระจายของเชื้อโรค ผลของโรค การรักษาและผลจากการรักษาโรคมานำมาเปรียบกับความจน รูปคำอุปลักษณะเหล่านี้เป็นหลักฐานทางภาษาที่ชี้ให้เห็นการนำมโนทัศน์ที่มาจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันมาช่วยอธิบายให้เห็นภาพความจน อย่างไรก็ตาม ข้อความข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างเบื้องต้น จากการสืบค้นพบว่าในภาษาไทยปรากฏรูปคำอุปลักษณะที่เปรียบเทียบความจนเป็นโรคหลายคำ พิจารณาว่าหากศึกษาอย่างจริงจัง จะทำให้เห็นลักษณะที่สอดคล้องกันระหว่างโรคและ

⁶ บทความนี้ปรับปรุงและขยายความคิดมาจากบทความวิจัยเรื่อง อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ความจนในภาษาไทย : กรณีศึกษาการใช้ภาษาไทยบนเว็บไซต์ของพันทิปดอทคอม โดยผลการศึกษาพบอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยที่เปรียบเทียบความจนเป็นสิ่งต่าง ๆ ใน 4 มโนทัศน์ ได้แก่ [ความจน คือ ศัตรู] [ความจน คือ โรค] [ความจน คือ วัตถุ] และ [ความจน คือ พื้นที่]

⁷ จน หรือ ความจน เป็นคำหนึ่งในภาษาไทยที่หมายถึง อัดคักขัดสน, ฝืดเคือง, มีเงินไม่พอยังชีพ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 300) แม้ว่ารูปภาษาดังกล่าวจะมีการกำหนดคำนิยามไว้ชัดเจน แต่คำนิยามดังกล่าวมีความซับซ้อน เพราะไม่สามารถระบุได้ชัดเจนถึง สภาพระดับของความจน อีกทั้งสภาพอย่างไรจึงเรียกว่าความจน ความจนเป็นสิ่งที่วัดยากเพราะเป็นสิ่งที่แล้วแต่มุมมองของแต่ละคนด้วย ลักษณะเช่นนี้ปรากฏให้มีการเปรียบเทียบความจนกับมโนทัศน์อื่นที่เป็นรูปธรรมมากกว่า เพื่อให้เข้าใจรับรู้ง่ายขึ้นดังเช่น โรค

ความจนในระบบปรีชาของผู้ใช้ภาษาไทยชัดเจนขึ้น อนึ่ง งานวิจัยนี้เก็บข้อมูลการใช้ภาษาจากห้องสนทนาใน “Search Engine Smart Office” บนเว็บไซต์พันทิปดอทคอม (www.pantip.com) เนื่องด้วยแหล่งข้อมูลดังกล่าว เป็นเครือข่ายสังคมออนไลน์ขนาดใหญ่ประเภทหนึ่งที่มีความนิยม อีกทั้งมีข้อมูลการใช้ภาษาที่หลากหลาย เข้าถึงผู้ใช้ภาษาทุกเพศทุกวัย จึงสามารถเป็นตัวแทนการใช้ภาษาไทยในปัจจุบันและสะท้อนปรากฏการณ์ทางภาษาอย่างการใช้อุปถัมภ์ได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อวิเคราะห์รูปคำอุปถัมภ์ที่สะท้อนอุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยที่เปรียบเทียบความจนเป็นโรค

วิธีการศึกษา

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนได้แก่ การเลือกแหล่งข้อมูล การเก็บข้อมูลรูปคำอุปถัมภ์ และการวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

1. การเลือกแหล่งข้อมูล

งานวิจัยนี้เลือกเก็บข้อมูลภาษาจากฐานข้อมูล “Search Engine Smart Office” บนเว็บไซต์พันทิปดอทคอม (www.pantip.com) ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่ได้รับความนิยมและมีชื่อเสียง เพราะเป็นสื่อกลางการแสดงผลออกทางภาษาที่กว้างขวาง สำหรับบุคคลทุกเพศทุกวัย รวมถึงแหล่งข้อมูลดังกล่าวเป็นตัวแทนการใช้ภาษาจริง เพราะมีการสื่อสารในรูปแบบการตั้งกระทู้ ถาม ตอบ แสดงความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ โดยมีการแบ่งเป็นห้องสนทนาตามเนื้อหาความสนใจ จำนวน 36 ห้อง ได้แก่ ก้นครัว กล้อง แกลเลอรี จตุจักร เฉลิมไทย ชายคา โต๊ะเครื่องแป้ง บลูแพลนเน็ต บางรัก กรีนโซน การ์ตูน ไกลบ้าน เฉลิมกรุง ชานเรื่อน ซิลิคอนวัลเลย์ ถนนนักเขียน บางขุนพรหม พรหมชาติ พันทิป มานูญครอง รัชดา ไร่สังข์ ศาสนา คลับ สยามสแควร์ สินธร หัวก้อ หอศิลป์ ภูมิภาค ราชดำเนิน ศาลาประชาคม สุขุขลาศัย สวนลุมพินี สีลม ดิโอดส์สยาม และห้องสมุด ผู้วิจัยเห็นว่าข้อมูลจากฐานข้อมูลที่เผยแพร่บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ตมีความน่าสนใจ สามารถนำมาศึกษาได้ เพราะปัจจุบันเครือข่ายอินเทอร์เน็ตเป็นศูนย์กลางการใช้ภาษาที่เข้าถึงผู้ใช้ภาษาได้อย่างรวดเร็ว และยังสามารถสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ทางภาษาในสังคมได้อีกด้วย ผู้วิจัยพบว่า การศึกษาวิจัยทางด้านภาษาไทยมีการนำข้อมูลภาษาที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตมาศึกษาหลายเรื่อง เช่นงานของฉิน ตงตง, ธนานันท์ ตรงดี และจางเสี่ยว เค่อ (2553) รัชนีย์ญา กลิ่นน้ำหอม (2556) วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ (2555) สุภชัย ติงวิชัย (2556) ธนพล เอกพจน์ (2558) ฯลฯ แหล่งข้อมูล

ดังกล่าวจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งสำหรับการศึกษาวิจัยทางด้านภาษาและภาษาศาสตร์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

2. การเก็บข้อมูลรูปคำอุปลักษณะ

2.1 งานวิจัยนี้สืบค้นรูปคำอุปลักษณะจากห้องสนทนาทุกห้องบนฐานข้อมูล “Search Engine Smart Office” ของเว็บไซต์พันทิปดอทคอม (www.pantip.com) ด้วยคำว่า “ความจน” ซึ่งหมายถึง อัดคัดขัดสน, ฝืดเคือง, มีเงินไม่พอยังชีพ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) รูปคำดังกล่าวเป็นคำที่สื่อถึงสภาพที่มีความเป็นนามธรรม ชับซ้อนยากที่จะอธิบายให้กระจ่างชัดโดยจะพิจารณารูปภาษาที่จัดอยู่ในวงความหมายเกี่ยวกับโรคที่แสดงการเปรียบเทียบกับความจน

2.2 การคัดเลือกรูปคำอุปลักษณะจะพิจารณาจากองค์ประกอบของอุปลักษณะคือจะต้องปรากฏ “แบบเปรียบ/วงความหมายต้นทาง” และ “สิ่งที่ถูกเปรียบ/วงความหมายปลายทาง” แบบเปรียบในบทความนี้คือ รูปคำที่จัดอยู่ในวงความหมายโรคอันเป็นมโนทัศน์ที่รับรู้เข้าใจทั่วกัน และมีความเป็นรูปธรรมในการที่จะอธิบายสิ่งที่ถูกเปรียบหรือความจนที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่ายขึ้น และในการพิจารณาไม่จำเป็นต้องปรากฏคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบอย่างคำว่า คือ หรือ เป็น ก็ได้ เนื่องจากในบางบริบทแม้จะไม่ปรากฏคำเชื่อม รูปคำที่อยู่ในวงความหมายทั้งสองสามารถยืนยันให้เห็นกระบวนการเปรียบเทียบของผู้ใช้ภาษาได้ เช่น

“*ความจนเป็นวัคซีนดี ๆ นี่เองที่จะสร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้เราหมดแรงกับชีวิต*” (สยามสแควร์)

“*...แล้วชวานาจะหายจากโรคร้ายความจนนี้ได้ยังไง...*” (ราชดำเนิน)

จากตัวอย่าง รูปคำอุปลักษณะ “วัคซีน” “สร้างภูมิคุ้มกัน” “หาย” “โรคร้ายความจน” คือ แบบเปรียบ ส่วนคำว่า “ความจน” คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ และคำว่า “เป็น” คือคำเชื่อมเพื่อแสดงว่าข้อความนั้นมีการใช้ อุปลักษณะ แต่อย่างไรก็ตาม รูปคำที่จัดเป็นอุปลักษณะไม่จำเป็นต้องปรากฏคำเชื่อมเสมอไป เพราะถ้าในข้อความนั้นปรากฏแบบเปรียบ และสิ่งที่ถูกเปรียบก็ถือว่าเป็นคำอุปลักษณะ เช่นในตัวอย่างที่สองชี้ให้เห็นว่าความจนในมุมมองของผู้ใช้ภาษาคือโรคนั่นเอง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.2 นำรูปคำอุปลักษณะโรคที่พบมาจัดกลุ่มความหมาย เช่น ภูมิด้านทาน ข้าราชการโรคความจน รักษา (โรคความจน) บำบัด และหาย จัดอยู่ในหมวดหมู่ความหมายรูปคำอุปลักษณะที่เกี่ยวกับการรักษา และผลจากการรักษาโรค อนึ่งการจัดกลุ่มรูปคำผู้วิจัยนับรูปคำอุปลักษณะที่ปรากฏ 1 ครั้ง นับเป็น 1 คำ โดยไม่นับซ้ำ

3.2 วิเคราะห์ความหมายประจำของรูปคำที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณ์ พิจารณาความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556) หนังสือคลังคำของ นววรรณ พันธุเมธา (2555) รวมทั้งการวิเคราะห์หรือตีความรูปภาพบางรูปในฐานะเจ้าของภาษาผู้วิจัยจะเป็นผู้ให้คำอธิบายด้วยตนเอง โดยพิจารณาจากคำแวดล้อม และบริบท

3.3 อธิบายถึงการนำรูปคำมาใช้เป็นอุปลักษณ์โรค โดยพิจารณาคุณลักษณะเด่นที่มีความเหมือนกันระหว่างแบบเปรียบและสิ่งที่ถูกเปรียบ เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การทำความเข้าใจความจนในระบบปรีชาของผู้ใช้ภาษา เช่น ปรากฏรูปคำอุปลักษณ์การรักษาโรค “รักษา (โรคความจน)” “หาทางรักษา(โรคความจน)” เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่า ความจนกับโรคมีลักษณะเด่นเหมือนกันคือ เป็นสิ่งที่สามารถทำให้หายไปได้ กล่าวคือ มนุษย์สามารถรักษาร่างกายให้หายจากโรคได้ อาจด้วยวิธีการรับประทานยา หรือฉีดวัคซีน ในขณะที่เดียวกัน โรคความจนสามารถหายไปได้ด้วยเพราะความขยันหมั่นเพียรทำงานเก็บออมเพื่อให้สินทรัพย์เพิ่มพูน

3.4 รูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏสะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [ความจน คือ โรค] ในขั้นนี้จะวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดความหมายระหว่างวงความหมายต้นทาง (โรค) และวงความหมายปลายทาง (ความจน) โดยพิจารณาจากกลุ่มความหมายต่าง ๆ ของรูปคำอุปลักษณ์โรค เพื่อแสดงการเชื่อมโยงเชิงเปรียบเทียบคู่คุณสมบัติที่คล้ายคลึงกันของทั้งสองมโนทัศน์ในระบบปรีชาผู้ใช้ภาษาไทย

ผลการศึกษา

ผลการวิเคราะห์พบว่า ผู้ใช้ภาษาไทยมองความจนเป็นโรคภัยที่เบียดเบียนทำให้กายและใจมนุษย์อ่อนแอ ไม่เป็นสุขจึงต้องหาหนทาง รักษาเพื่อให้โรคความจนทุเลาและหายขาด การที่ผู้ใช้ภาษามีมุมมองดังกล่าวเกิดจากการนำประสบการณ์ใกล้ตัวที่รับรู้เกี่ยวกับการเจ็บป่วยเพราะเป็นโรคมาอธิบายความจน ระบบความคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นจากการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน อย่างการนำคำที่อยู่ในวงความหมายโรคมาเปรียบกับความจน ผู้วิจัยพบรูปคำอุปลักษณ์โรคจำนวน 21 รูปคำ โดยมีความหมายเกี่ยวข้องกับโรคใน 6 ลักษณะ ได้แก่ รูปคำที่หมายถึงผู้ป่วย รูปคำที่หมายถึงชื่อโรค รูปคำที่หมายถึงตัวนำโรค รูปคำที่มีความหมายแสดงการแพร่กระจายของเชื้อโรคในร่างกายมนุษย์ รูปคำที่หมายถึงอาการของโรค และรูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับการรักษาและผลจากการรักษาโรค รูปคำอุปลักษณ์ในวงความหมายต่าง ๆ ของโรคเป็นคุณูแจสำคัญในการเข้าถึงการทำความเข้าใจความจนผ่านมโนทัศน์โรคในระบบปรีชาของผู้ใช้ภาษา ดังจะอธิบายต่อไปนี้

1. **รูปคำอุปลักษณะที่หมายถึงผู้ป่วย** หมายถึง อุปลักษณะที่เกิดจากการนำรูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับผู้ป่วย คือ “คนป่วย” มากล่าวในบริบทที่เปรียบความจนเป็นโรค ดังตัวอย่าง

“เกษตรกร ก็เหมือนคนป่วย ป่วยด้วยความจน โรคที่ใคร ๆ ไม่อยากเป็นค่ะ...”

(กรีนโซชน)

รูปคำที่ปรากฏคือ “คนป่วย” หมายถึง ผู้ที่เจ็บป่วย (นววรรณ พันธุมเมธา, 2555) เมื่อปรากฏในบริบทนี้ชี้ให้เห็นว่า ผู้ใช้ภาษาไทยมองความจน โรคประเภทหนึ่งที่ทำให้มนุษย์เกิดความไม่สบายกายไม่สบายใจ โดยเป็นการนำลักษณะเด่นของคนป่วย คือ ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโรค มาเชื่อมโยงให้เห็นว่าความจน เป็นสภาวะที่ส่งผลเสียต่อตัวมนุษย์ มนุษย์จึงเปรียบได้กับผู้ป่วย ซึ่งป่วยด้วยโรคความจน

2. **รูปคำอุปลักษณะที่หมายถึงชื่อโรค** หมายถึง อุปลักษณะที่เกิดจากการนำคำว่า “โรค” ซึ่งเป็นคำนามที่ใช้กล่าวถึงโรคภัยไข้เจ็บ รวมถึงคำเรียกชื่อโรคที่พบทั่วไปมากล่าวในเชิงเปรียบเทียบกับความจน เป็นการทำให้รับรู้และเห็นภาพความจนเด่นชัด ผลการศึกษาปรากฏรูปคำอุปลักษณะจำนวน 3 รูปคำ ได้แก่ โรคร้าย(ความจน)โรคติดต่อทางพันธุกรรมและโรค(ความจน) ดังตัวอย่าง

“... ในความคิดของผมเมื่อทำงานเหนื่อยแล้ว ก็ควรหาสิ่งอำนวยความสะดวก ความสุขให้กับตัวเองบ้าง ดีกว่าทนลำบาก อดอยาก เพื่อดูตัวเลขในบัญชีที่เพิ่มขึ้นทุกเดือน ผมถึงยังไม่รู้สึกที่เป็นโรคความจนเรื้อรังที่รักษาไม่หาย อธิ”

(ไ้รู้สังกัด)

“...แล้วชวานจะหายจากโรคร้ายความจนนี้ได้อย่างไร”

(ราชดำเนิน)

“เอาใจช่วยนะคะ ความจนไม่ใช่โรคติดต่อทางพันธุกรรม พ่อแม่จน แต่เราก็รวยได้ค่ะ”
(ชานเรือน)

รูปคำอุปลักษณะที่ปรากฏคือ “โรค” “โรคร้าย” และ“โรคติดต่อทางพันธุกรรม”โดย “โรค” หมายถึง ภาวะที่ร่างกายทำงานได้ไม่เป็นปกติเนื่องจากเชื้อโรค...(ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ส่วนคำว่า “ร้าย” เมื่อปรากฏในบริบทนี้ร่วมกับคำว่า “โรค” จึงเป็นคำที่แสดงสภาพให้เห็นลักษณะของโรคภัยไข้เจ็บที่น่ากลัว รักษายาก นอกจากนี้ยังปรากฏชื่อโรคทั่วไป คือ “โรคติดต่อทางพันธุกรรม” หมายถึง โรคที่เกิดจากความผิดปกติและสืบทอดจากบิดามารดา โดยรูปคำอุปลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนของความจน

จากรูปคำอุปลักษณะสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ใช้ภาษาเปรียบเทียบความจนเป็นโรค ด้วยการนำลักษณะเด่นของโรค คือ ภาวะที่ร่างกายอ่อนแอ เจ็บป่วย เพราะเชื้อโรคทำลายระบบภูมิคุ้มกัน มาเปรียบเทียบกับความจน กล่าวคือ เมื่อเจ็บป่วยจากโรคบางชนิด ผู้ป่วยจะเกิดความทรมานทางกาย และส่งผลถึงจิตใจ เพราะกังวลว่าโรคที่เป็นอยู่ต้องใช้เวลานานเพียงใดจึงจะหาย หรือเมื่อรักษาแล้วโรคนั้นจะหายขาดหรือไม่ เช่นเดียวกับผู้ที่ตกอยู่ในภาวะความจน กายและใจจะไม่เป็นสุข คิดมากจนไม่เป็นอันทำอะไรส่งผลให้สุขภาพทรุดโทรม ไม่แข็งแรง เห็นได้ว่าผลกระทบที่ได้รับจากโรคจึงไม่ต่างอะไรกับผลเสียที่ได้รับจากความจน ความจนจึงเปรียบได้กับโรคที่สร้างความทรมานแก่มนุษย์ นอกจากนี้ มีการนำโรคติดต่อพันธุกรรมมากล่าวเปรียบเทียบกับความจน แต่ ในบริบทปรากฏคำว่า “ไม่” แสดงให้เห็นว่าในระบบความคิดของผู้ใช้ภาษามองว่าความจนเป็นโรคที่เกิดขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่สืบทอดทางสายเลือดหรือพันธุกรรม

3. รูปคำอุปลักษณะที่หมายถึงตัวนำโรค หมายถึง อุปลักษณะที่เกิดจากการนำรูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่ก่อให้เกิดความผิดปกติในร่างกายหรือเชื้อโรค (ตัวนำโรค) มาเปรียบเทียบกับเห็นว่าความจนคือเชื้อโรคที่ทำให้มนุษย์เจ็บป่วย ดังปรากฏรูปคำ “พาหะ” ความว่า

“ความจนคือพาหะ ที่ทำให้มนุษย์ป่วยไม่หายสักที โรคความจนนะค่ะ” (สินธร)

รูปคำอุปลักษณะที่ปรากฏคือ “พาหะ” นววรรณ พันธุมธา (2555) จัดให้รูปคำดังกล่าวอยู่ในหมวดหมู่ความหมายสิ่งทำให้เกิดโรคและตัวนำโรค หมายถึง ตัวนำ เมื่อปรากฏในบริบทนี้เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่าความจนเป็นเสมือนเชื้อโรคชนิดหนึ่งที่ส่งผลทำให้มนุษย์เจ็บไข้ไม่สบาย ด้วยการนำลักษณะเด่นของการเป็นโรคคือ มีพาหะหรือตัวนำที่ก่อให้เกิดโรคในร่างกาย มาเชื่อมโยงเพื่ออธิบายให้เห็นลักษณะนามธรรมของความจนให้รับรู้ง่ายขึ้นในฐานะเชื้อโรคหรือสิ่งที่ทำให้ชีวิตมนุษย์ไม่เป็นสุข ไม่สบายกายไม่สบายใจ

4. รูปคำอุปลักษณะที่มีความหมายแสดงการแพร่กระจายของเชื้อโรค หมายถึง อุปลักษณะที่เกิดจากการนำรูปคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับการแพร่กระจายของเชื้อโรคในร่างกายมนุษย์ มาเปรียบเทียบกับเพื่ออธิบายลักษณะของความจน ปรากฏรูปคำอุปลักษณะจำนวน 3 รูปคำ ได้แก่ ดิดเชื้อ (โรคความจน) เรือรั้ง ภาวะความจนแทรกซ้อน ดังตัวอย่าง

“ความจนก็เหมือน โรคร้าย ที่เราคิดเชื้อมาจากกรุณสูร่น” (เฉลิมไทย)

“...ผมถึงยังไม่รวยสักที เป็นโรคความจนเรือรั้งที่รักษาไม่หาย อี อี” (ไร่สังกัด)

“วัคซีนป้องกันความจนแทรกซ้อนของคุณ คือ อะไร ???...ความสมณะ ครับ สงบจิตสงบใจ ไม่เดือดร้อนวุ่นวาย อยากได้ในสิ่งที่ไม่จำเป็น อยากได้ไม่ผิด แต่ต้องระวังภาวะความจนแทรกซ้อน กันด้วยนะครับ” (สินธร)

รูปคำอุปลักษณะที่ปรากฏคือ “ติดเชื้อ” “เรื้อรัง” “ภาวะแทรกซ้อน (ความจน)” โดย “ติดเชื้อ” หมายถึง รับเชื้อ โรคเข้าสู่ร่างกายและเชื่อนั้นเจริญในร่างกายมักแสดงอาการการเจ็บป่วย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ส่วนรูปคำ “เรื้อรัง” นววรรณ พันธุมเมธา (2555) จัดให้อยู่ในหมวดหมู่ ความหมายการเจ็บป่วย อาการของโรค หมายถึง ยึดเยื้อไม่หายโดยง่าย และ “ภาวะแทรกซ้อน” เป็นศัพท์ที่มักใช้ในวงการแพทย์ที่บ่งชี้ให้เห็นอาการของโรคอื่นที่เพิ่มขึ้นจากที่เป็นอยู่เดิม รูปคำอุปลักษณะดังกล่าวจัดเป็นรูปคำอุปลักษณะโรคเนื่องด้วยปรากฏรูปคำอื่นที่อยู่ในวงความหมายของโรค รวมอยู่ด้วย

เมื่อปรากฏในบริบทนี้เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่า ความจนไม่ต่างอะไรกับโรคที่อยู่ในร่างกายและโรคความจนสามารถแพร่กระจาย เรื้อรัง หรือแทรกซ้อนทำให้อาการที่เป็นอยู่กำเริบหรือรักษายากขึ้นได้ โดยเป็นการนำลักษณะเด่นของโรคที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวันคือ หากผู้ป่วยไม่ดูแลรักษาตัวเอง เช่น ทานยาไม่ตรงเวลา ไม่ปฏิบัติตามที่แพทย์สั่ง โรคที่เป็นอยู่สามารถติดเชื้อและก่อให้เกิดภาวะแทรกซ้อนเรื้อรัง หายขาดได้ยาก อีกทั้งบางโรค หากไม่รักษาอาจติดต่อถึงบุคคลอื่นได้ เฉกเช่นเดียวกับ ความจนถ้าหากไม่ตระหนักรู้ถึงคุณค่าของเงินทอง ขยันทำงานเก็บออม สถานะทางการเงินก็จะยิ่งย่ำแย่ลงและส่งผลทำให้ชีวิตลำบาก ทรมานทางกายและใจอยู่ร่ำไป และผู้ที่อยู่รอบกายหรือคนในครอบครัวก็จะได้รับผลกระทบจากความจนอีกด้วย

5. รูปคำอุปลักษณะที่หมายถึงอาการของโรค หมายถึง อุปลักษณะที่เกิดจากการนำรูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับอาการผิดปกติซึ่งเป็นผลจากโรคมากล่าวเปรียบเทียบให้เข้าใจผลกระทบที่มนุษย์ได้รับจากความจน ดังปรากฏรูปคำ “ป่วย” ความว่า

“เกษตรกร ก็เหมือนคนป่วย ป่วยด้วยความจน โรคที่ใคร ๆ ไม่อยากเป็นค่ะ...” (กรีนโซน)

รูปคำอุปลักษณะที่ปรากฏคือ “ป่วย” หมายถึง รู้สึกไม่สบายเพราะโรคหรือความไข้หรือเหตุอื่น ๆ ที่ทำให้รู้สึกเช่นนั้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) เมื่อ “ป่วย” ปรากฏในบริบทนี้ เป็นการเปรียบเทียบด้วยการนำลักษณะอาการของผู้ที่เจ็บ ไข้ไม่สบาย เช่น รู้สึกครั่นเนื้อครั่นตัว ปวดหัว ร่างกายอ่อนแรง จิตใจหม่นหมองวิตกเพราะกลัวอาการที่เป็นอยู่ไม่ดีขึ้น มาอธิบายให้เห็นสภาพของบุคคลที่ตกอยู่ในสภาวะความจน คือ กายและใจไม่สงบ ฟุ้งซ่านกังวล ชีวิตไม่มีความสุข จึงเป็นการทำความเข้าใจผลกระทบที่ได้รับจากความจนผ่านประสบการณ์ป่วยไข้

6. รูปคำอุปสรรคที่มีความหมายเกี่ยวกับการรักษาและผลจากการรักษาโรค หมายถึง อุปสรรคที่เกิดจากการนำคำที่มีความหมายเกี่ยวกับการบำบัด ป้องกัน รักษาโรค ตลอดจนรูปคำที่หมายถึงผลจากการรักษามากกว่าเปรียบเทียบกับความจน เพื่อให้เห็นภาพของความจนในฐานะ โรคชนิดหนึ่งที่มีมนุษย์สามารถรักษาให้หายได้ ปรากฏรูปคำอุปสรรค จำนวน 12 รูปคำ ได้แก่ วัคซีน หาทารักษา (โรคความจน) ภูมิต้านทาน หาย(จากโรคความจน) ภูมิคุ้มกันความจน บำบัดความจน ยารักษาโรค ความจน รักษา (โรคความจน) เยียวยา ทูเลา ความจนเป็นวัคซีน และ(โรคความจน)หายขาด ดังตัวอย่าง

“ยาหลาย ๆ ชนิดซึ่งรักษาโรคต่างๆ เช่น ยารักษาโรคความรัก ยารักษาโรคความจน ยารักษาโรคทำอะไรจะให้รวย...”

(ศาลาประชาคม)

“ความจนเป็นวัคซีนดี ๆ นี่เองที่จะสร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้เราหมดแรงกับชีวิต ไม่ให้ย่อท้อต่ออุปสรรค ต่อให้ไม่มีก็หาใหม่” (خانเรือน)

“ความจน รักษาให้หายได้” (บางรัก)

“ได้ฟังแล้วพอจะเข้าใจละว่าทำไมคนจนหลาย ๆ คนก็ยังจนต่อไป เพราะไม่เคยคิดจะ หาทางรักษาความจนเลยนี่สิ” (หัวากอ)

รูปคำอุปสรรคที่ปรากฏคือ “ยา” “วัคซีน” “ภูมิคุ้มกัน” “หาทางรักษา” “รักษา” “หาย” โดย “ยา” หมายถึง สิ่งที่ใช้แก้หรือป้องกัน โรค หรือบำรุงร่างกาย...(ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) “วัคซีน” หมายถึง ผลผลิตที่ประกอบด้วยเชื้อไวรัสหรือแบคทีเรียที่ถูกฆ่าหรือทำให้มีฤทธิ์อ่อนแรงจนไม่เป็นอันตราย สำหรับฉีดเข้าสู่ร่างกายเพื่อกระตุ้นให้เกิดภูมิคุ้มกัน โรคซึ่งเกิดจากเชื้อนั้น ๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) “ภูมิคุ้มกัน” หมายถึง สภาพที่ร่างกายมีแรงต่อต้านเชื้อโรคที่เข้าสู่ร่างกาย, ภูมิต้านทานก็เรียก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) “รักษา” หมายถึง ทำให้โรคหาย หรือทำให้หายจากโรค (นววรรณ พันธุมธา, 2555) และ “หาย” เป็นคำที่บอกสภาพผู้ป่วยที่พ้นจากโรค

จากรูปคำอุปสรรคสะท้อนให้เห็นว่าในมุมมองผู้ใช้ภาษา ความจนเป็นโรคที่เกิดขึ้นและส่งผลร้ายต่อตัวมนุษย์ที่ต้องทำการรักษาให้หายไป จากการศึกษาปรากฏการณ์ลักษณะเด่นของโรคคือ สิ่งที่สามารถสูญสลายไปจากร่างกายมนุษย์ได้ อาจด้วยการรับประทานยา หรือฉีดวัคซีน ทั้งนี้ก็เพื่อทำลายเชื้อโรคให้สุขภาพฟื้นฟูแข็งแรง มาเปรียบให้เข้าใจลักษณะของความจนที่สามารถหายไปได้เช่นกัน ด้วยการขยันทำงาน เก็บออมเพื่อให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นและไม่จน ในขณะที่เดียวกันเชื้อโรคแม้จะเป็นสิ่งที่ส่งผลร้ายต่อมนุษย์ แต่เชื้อโรคบางชนิดสามารถนำมาสกัดเป็นวัคซีนและฉีดเข้าสู่ร่างกายเพื่อสร้างภูมิต้านทานไม่ให้เจ็บป่วยง่าย เมื่อนำมาเปรียบกับความจนจึงชี้ให้เห็นว่า ผู้ใดที่เคยประสบ

กับความจนมาก่อนและผ่านจุดนั้นมาได้ จะตระหนักถึงความยากจนเป็นสภาพที่ไม่พึงปรารถนา จึงยึดมั่นในความพอเพียง ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยหมั่นเพียรทำงานทำให้ทรัพย์สินเพิ่มพูน การคิดเช่นนี้ เปรียบได้กับการได้รับภูมิคุ้มกันที่ดีซึ่งเป็นผลมาจากความจน

รูปคำอุปลักษณ์ที่อยู่ในวงความหมายโรคเมื่อนำมาเปรียบกับความจนในบริบทต่าง ๆ ข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษาพยายามทำความเข้าใจความจนด้วยการนำมโนทัศน์ที่รับรู้เกี่ยวกับโรคมาใช้เป็นวงความหมายต้นทางเพื่ออธิบาย “ความจน” ซึ่งเป็นวงความหมายปลายทาง จึงสะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ [ความจน คือ โรค] ความคิดเชิงเปรียบเทียบดังกล่าวเกิดจากการนำคุณสมบัติบางประการในมโนทัศน์โรคที่สะท้อนจากกลุ่มความหมายของรูปคำอุปลักษณ์มา เชื่อมโยงเชิงเปรียบเทียบกับลักษณะบางประการของความจนในระบบปริธานของผู้ใช้ภาษา ดังภาพ

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
โรค		ความจน
ผู้ป่วย	—————>	คนจน
เชื้อโรคที่ทำให้มนุษย์เจ็บป่วย	—————>	ความจน
การแพร่กระจายของเชื้อโรค (ติดเชื้อ)	—————>	สภาพของความจนหรือความไม่มี ที่สามารถเกิดขึ้นกับมนุษย์คนหนึ่ง และส่งผลต่อคนรอบข้างได้
การเจ็บไข้ไม่สบายเป็นผลมาจากเชื้อโรค	—————>	มนุษย์ไม่สบายกายไม่สบายใจ มีความกังวล เพราะขาดเงินทอง
การรักษาโรค	—————>	การขยันทำงาน เก็บออมสร้างทรัพย์สิน เพื่อให้ความจนหายไป
ฉีดวัคซีน	—————>	การวางแผนไม่ให้เกิดความจนโดยการ ตระหนักรู้ในการใช้จ่ายเก็บออมและไม่ประมาท
สภาพร่างกาย แข็งแรงมีภูมิคุ้มกัน	—————>	สถานะทางการเงินมั่นคงชีวิตจึงสุขสบาย

ภาพที่ 2 แบบจำลองแสดงกระบวนการถ่ายทอดโยงความหมายระหว่าง “มโนทัศน์โรค” กับ “มโนทัศน์ความจน” ในระบบปริธานผู้ใช้ภาษาไทย

กระบวนการถ่ายทอดโยงความหมายในอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์นี้ แสดงให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษาเปรียบผู้ป่วยเป็นมนุษย์ที่ประสบกับความจน เชื้อโรคที่ทำให้มนุษย์เจ็บป่วยเปรียบเป็นความจน การแพร่กระจายของเชื้อโรคเปรียบเป็นสภาพของความจนหรือความไม่มีที่สามารถเกิดขึ้นกับมนุษย์คนหนึ่งและส่งผลต่อคนรอบข้างได้ การเจ็บไข้ไม่สบายเป็นผลมาจากเชื้อโรคเปรียบเป็นมนุษย์ไม่สบาย

กายไม่สบายใจมีความกังวล เพราะขาดเงินทอง การรักษาโรคเปรียบเป็นการขยันทำงาน เก็บออม สร้างทรัพย์สินเพื่อให้ความจนหายไป การฉีดวัคซีนเปรียบเป็นการวางแผนไม่ให้เกิดความจน โดยการตระหนักรู้ในการใช้จ่ายเก็บออมและไม่ประมาท และเมื่อสภาพร่างกาย แข็งแรงมีภูมิคุ้มกันจึงเปรียบเป็นสถานะทางการเงินมั่นคงชีวิตจึงสุขสบาย

อภิปรายผล

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษารูปคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยที่เปรียบความจนเป็นโรค ตามแนวทางการศึกษาอุปลักษณ์ที่เสนอโดย เลคอฟและจอห์นสัน (1980) ผลการศึกษาพบรูปคำอุปลักษณ์ที่เปรียบความจนเป็นโรคจำนวน 21 รูปคำ สะท้อนให้เห็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาที่เปรียบ [ความจน คือ โรค] ผู้วิจัยพบว่า การที่ผู้ใช้ภาษามีระบบคิดเช่นนี้เป็นเพราะมีการนำมโนทัศน์ที่หล่อหลอมจากประสบการณ์ตรงอย่างการเจ็บไข้ได้ป่วยอันเกิดจากโรคมาร่วมทำความเข้าใจ เปรียบเทียบกับความจน ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาภาษาตามทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานที่ว่า ประสบการณ์มีอิทธิพลต่อการใช้ภาษาของมนุษย์

การที่ผู้ใช้ภาษามองความจนเป็นโรค เนื่องด้วยโรคคือภาวะที่ร่างกายทำงานไม่เป็นปกติ เพราะเชื้อโรคแพร่เข้าสู่ร่างกาย ผลจากการเจ็บป่วยไม่เพียงแต่ทำให้การดำเนินชีวิตไม่เป็นสุขแล้ว หากรักษาไม่ทันอาจก่อให้เกิดอันตรายถึงชีวิต ตามการรับรู้ของผู้ใช้ภาษาจึงมองว่าโรคเป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อด้านลบแก่มนุษย์ ซึ่งไม่ต่างอะไรกับความจน เพราะเป็นสิ่งที่เมื่อเกิดขึ้นกับใคร ความเครียด ความกังวล ความกลัว ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจจะเกิดแก่ผู้นั้น แต่สภาพดังกล่าวยากที่จะเข้าใจหรือเห็นภาพได้ชัดเจน การนำมโนทัศน์โรคมาร่วมอธิบายจึงช่วยให้ผู้ใช้ภาษารับรู้ได้ง่ายขึ้น อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าผู้ใช้ภาษาไม่ได้มองเพียงว่าความจนคือสิ่งไม่ดีเท่านั้น แต่จากหลักฐานทางภาษาพบว่า บางรูปคำสะท้อนถึงมุมมองเชิงบวกต่อความจน โดยมองว่า ความจนคือสิ่งดีที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันและความเข้มแข็งแก่มนุษย์ ความว่า “ความจนเป็นวัคซีนนี้เองที่จะสร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้เราหมดแรงกับชีวิต ไม่ให้ย่อท้อต่ออุปสรรค ต่อให้ไม่มีก็หาใหม่” (ชานเรือน) เป็นการเปรียบเทียบความจนเป็นวัคซีนชนิดดีที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ ซึ่งทำให้ไม่ประมาทในการใช้ชีวิต ชี้นำให้มีสติในการใช้จ่าย เก็บออม ขยันทำงานเพื่อให้เงินทองเพิ่มพูน เพราะถ้าหากไม่เห็นคุณค่าของเงินใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่ายหรือไม่หาเพิ่ม มนุษย์ก็จะประสบกับความยากจนทุกข์กายทุกข์ใจไม่มีความสุข จึงเห็นได้ว่าผลจากการเป็นโรคความจนสามารถช่วยสร้างทัศนคติหรือมุมมองการใช้ชีวิตที่ดีแก่มนุษย์ได้

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า งานวิจัยที่ศึกษาอุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยหลายเรื่อง ปรากฏการศึกษาที่สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ใช้ภาษามีการนำมโนทัศน์เกี่ยวกับโรคมาเป็นแบบเปรียบเทียบทำความเข้าใจในหลายมโนทัศน์ไม่เฉพาะแต่ความจนเท่านั้น อาทิ รัชนิญญา กลิ่นน้ำหอม (2551) ทำวิจัยเรื่อง “อุปถัมภ์ที่นักการเมืองไทยใช้: การศึกษาตามแนวอรรถศาสตร์ปริชานและวัจนปฏิบัติศาสตร์” ผลการศึกษาพบว่าในมุมมองของนักการเมืองเปรียบเทียบ [การเมือง คือ การรักษาโรค] วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ (2555) เสนอบทความวิจัยเรื่อง “กิเลส: การศึกษาอุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย” พบว่าผู้ใช้ภาษาไทยเปรียบเทียบ [กิเลส คือ โรค] และชนพล เอกพจน์ (2558) ทำวิจัยเรื่อง “อุปถัมภ์ความทุกข์ในภาษาไทย” พบว่า ผู้ใช้ภาษามอง [ความทุกข์ คือ โรค] ทั้งนี้อุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์ที่พบสะท้อนให้เห็นจากกุญแจสำคัญที่ไขความคิดของผู้ใช้ภาษา คือ รูปคำอุปถัมภ์ ดังตัวอย่าง “บางครั้งเราทำการวินิจฉัยเหมือนกับการแก้ปัญหาทางการเมือง เราดูอาการก่อนว่าเป็นไงเสร็จแล้วเราก็อทำการวินิจฉัย เราก็ต้องทำการรักษา...ถ้าวินิจฉัยถูกต้องก็รักษาถูก..จากนั้นแล้วเราก็อ ย มาดูว่าถ้ายังไม่หายก็วินิจฉัยใหม่...” (รัชนิญญา กลิ่นน้ำหอม, 2551, หน้า 93) “โรคกิเลสกำลังระบาดอยู่ในวัดเหล่านี้”(วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ, 2555, หน้า 35) “เราเป็นโรคทุกข์กันทุกคน” (ชนพล เอกพจน์, 2558, หน้า 15) จึงเห็นได้ว่าทั้ง “การเมือง” “กิเลส” และ “ความทุกข์” คือ โรคที่ส่งผลเสียและต้องรีบรักษาให้หายไป อนึ่ง จากงานวิจัยที่กล่าวมานั้น ชี้ให้เห็นว่าโรค เป็นมโนทัศน์พื้นฐานใกล้ตัวและมีความสำคัญต่อระบบความคิดมนุษย์ในการเชื่อมโยงเพื่อทำความเข้าใจสรรพสิ่งต่าง ๆ ที่ซับซ้อน เป็นนามธรรม เฉกเช่นความจน

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาที่ทำให้เห็นปรากฏการณ์ทางภาษาในสังคม และยังสะท้อนให้เห็นระบบการคิด การมองโลกที่สัมพันธ์กับประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ผลการวิจัยนี้จึงช่วยขยายขอบเขตการศึกษาอุปถัมภ์ตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชานให้กว้างขวางยิ่งขึ้น อีกทั้งสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย ไปเพิ่มเติมกระบวนการวิจัย และการจัดการเรียนการสอนทางด้านอรรถศาสตร์ต่อไป อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลภาษาจากสื่อออนไลน์ หากมีการศึกษาจากตัวบทอื่นที่เฉพาะมากขึ้น เช่น หนังสือแนะนำการใช้ชีวิตที่น่าเสนอเกี่ยวกับเรื่องความจน อาจพบรูปคำอุปถัมภ์ที่เปรียบเทียบความจนเป็น โรคหลากหลายยิ่งขึ้น หรือหากมีการศึกษาเปรียบเทียบ โดยพิจารณาจากตัวบทในกลุ่มประเทศต่าง ๆ อาจทำให้เห็นอุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาที่เหมือนหรือแตกต่างกันออกไปตามระบบสังคมและวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- ฉิน ตงตง, ธนานันท์ ตรงดี, และ จางเถี่ยวเค่อ. (2553). การวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างหน่วยสร้าง
กริยาเรียง 2 คำในภาษาไทยและภาษาจีนกลาง. *วารสารอีสานศึกษา*, 7(18), 49-57.
- ��ชวดี ศรีลัมพ์. (2548). อุปลักษณะตามแนวคิดของทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน. *วารสารศิลปศาสตร์*, 5(1),
1-16.
- _____. (2550). รายงานวิจัยเรื่อง *อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในนาฏยภาษา*. กรุงเทพฯ:
ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เชิดชัย อุดมพันธ์. (2555). *อุปลักษณะเกี่ยวกับโรคในภาษาไทยถิ่นใต้*. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญา
ดุขฎฐิบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ชนพล เอกพจน์. (2558). *อุปลักษณะความทุกข์ในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นววรรณ พันธุมธา. (2555). *คลังคำ*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- นันทนา วงษ์ไทย. (2555). อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในภาษาไทย. *วารสารภาษาและ
วัฒนธรรม*, 31(1), 43-64.
- ปิยภรณ์ ออบแพทย์. (2552). *อุปลักษณะเกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษร
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ย้งยศ กั้นจินะ. (2559). อุปลักษณะและนามนัยในการใช้คำเรียกสี เพื่อแสดงความรู้สึกในภาษาไทย.
วารสารมนุษยศาสตร์, 23(2), 178-210.
- รัชนิษฐ์า กลิ่นน้ำหอม. (2551). *อุปลักษณะที่นักการเมืองไทยใช้: การศึกษาตามแนววรรณศาสตร์ปริ
ชานและวงนปฏิบัติศาสตร์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุขฎฐิบัณฑิต สาขาวิชา
ภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2556). *อุปลักษณะความสุขในบล็อกไทย*. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ*, 14(2), 1-11.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
ราชบัณฑิตยสถาน.
- รุ่งทิพย์ รัตนภานุสร. (2550). อุปลักษณะกับการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน. *วารสารวิชาการราชภัฏ
กรุงเก่า*, 24, 1-19.
- วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ. (2555). *กิลีส: การศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย*.
วารสารมนุษยศาสตร์, 19(2), 24-41.
- รววรรณ เพ็ชรกิจ. (2551). *การศึกษาอุปลักษณะเกี่ยวกับโรคมะเร็งในภาษาไทยตามแนวปริชาน
ศาสตร์และวงนปฏิบัติศาสตร์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุขฎฐิบัณฑิต สาขาวิชา
ภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ศุภชัย ต๊ะวิชัย. (2549). *อุปถัมภ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (2554). *เอกสารประกอบการสอน รายวิชา 411 219 อรรถศาสตร์*. นครปฐม: ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร .
- _____. (2556, มกราคม-เมษายน). มโนทัศน์พื้นที่ในภาษาไทย: กรณีศึกษาคำว่า ‘หลัง’ ที่ปรากฏในเว็บไซต์พันทิปดอทคอม. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 6(1), 131-148.
- สุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า. (2553). *อุปถัมภ์ชีวิตในหนังสือแนะนำการดำเนินชีวิต: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับมโนทัศน์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2549). *กว่าจะเป็นนักภาษาศาสตร์*. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญญาวุธ ไสยรส. (2558). *มโนอุปถัมภ์ความเป็นอีสานในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- Lakoff, G. and Johnson, M. (1980). *Metaphor we live by*. Chicago and London: University of Chicago Press.